

«Ei maunca ina vera politica da lungatg»

Discussiun al podi davart la damonda «In onn lescha da lungatgs – tgei ei semidau?»

■ (anr/hh) La suprazion dalla Surselva Romontscha ha nezegiau sia radunanza generala a Mustér per arranschar ina discussiun al podi davart la nova lescha da lungatgs dil cantun. Cusseglia guvernativ Claudio Lardi, igl anteriur president dalla dertgira federala Giusep Nay ed il president dalla Lia Rumantscha Vincent Augustin han dau plaid e fatg davart quei ch'ei succediu, respectivamein (aunc) buca succediu dapi che la lescha ei ida en vigur. Ils 17 da zercladur 2007 han las votantas ed ils votants dil Grischun acceptau la nova lescha da lungatgs cantunala cun 22 582 encunter 19 334 vuschs. Gia igl atun 2006 aveva il cussegl grond approbau ella, la votaziun dil pievel ei stada la consequenza dil referendum. La lescha ei allura ida en vigur igl empram da schaner 2008. Igl intent primar da quella ei da rinforzar la trilinguitad sco element essenzial dil cantun e da fixar la cunscienza per la plurilinguitad cantunala. Ella regla il diever dils treis lungatgs ufficials dil cantun. La lescha fixescha denton era las mesiras da promoziun e da manteniment en favur dils lungatgs minoritars. La fin finala circumscriba ella era co ils lungatgs ufficials vegnan determinai sco lungatgs da scola, ellas vischnauncas ed els cumins.

Tgei ei semidau?

En ina emprema part dalla discussiun al podi a Mustér ha il moderatur Martin Gabriel da Glion confruntau ils treis exponents cun entginas damondas. Denter auter ha el vuliu saver, tgei che seigi semidau dapi che la lescha ei ida en vigur. Cusseglia guvernativ Claudio Lardi constatescha ch'il cantun ha restructurau cumpleinamein sia pagina d'internet ed en quei connex era dau peisa alla trilinguitad: «Tuts treis lungatgs vegnan tractai egualmein.» Ina autra novaziun ei la translaziun romontscha digl ordinader cun documents davart la documentaziun uffiziala. El rom dallas novas directivas dalla lescha da lungatgs ha il cantun era fatg cunvegneschas da prestaziun cun la LR, la PGI e l'anr. Medemamein ein differentas vischnauncas vegnidas cussegladas davart la legislaziun dall'applicaziun dil romontsch. «Nus havein saviu impedir che differentas vischnauncas prendess lur decisuns en disfavur dil romontsch. En quei grau ei la le-

La runda da discussiun en halla Cons a Mustér. Da sen. Giusep Nay, Claudio Lardi, il moderatur Martin Gabriel e Vincent Augustin.

FOTO H. HUONDER

scha pia daventada in frein», accentuescha Claudio Lardi.

Negin slontsch

Per il president dalla LR Vincent Augustin eis ei stau impurtent che la lescha ei vegnida acceptada: «Ella ei aschidadir la petga normativa che vala.» El constatescha ch'il slontsch maunca, aschia era la lescha da lungatgs federala. Concernent igl institut per la plurilinguitad spera el ch'ei reusseschi da scaffir in satellit el Grischun. In problem che fatschenta il mument biaras Romontschas e biars Romontschs ein las novas directivas concernent ils examens d'admissiun al gimnasi. «Quei ch'ei vegniu decidui en quei connex ei inacceptabel. Dallas cundiziuns specialas dils Romontschs vegn buca priu risguard en quei connex. L'optica dalla scola tudes-

cha ei buca la dretga pil romontsch», di Vincent Augustin. Il deputau cristian-democrat constatescha ch'il sustegn pils fatgs romontschs maunca era el cussegl grond, schizun en las retschas dils Romontschs sez. «Far endretg a tuts ei buca pusseivel. Il diever dil lungatg ei in fatg persunal ed en connex cun quel accepta negin reglamentaziun. Cheu vala la libertad dil lungatg», di Giusep Nay, igl anteriur president dalla dertgira federala. El conceda denton era che tuttas libertads ston vegnir restrenschidas en favur dalla societad. El beneventa different elements novs, constatescha denton era che l'applicaziun ei buca succedida entochen ussa tenor quels principis: «Il contact dil cantun cun ils Romontschs succeda meinsvart per tudestg. Quei stuess buc esser.» Ei fussi necessari da porscher docu-

ments per romontsch gia ella fasa dallas preparativas e buca pér dil product finiu. Gliez seigi facticamein mo translaziuns, per exempel talas da leschas. «La tenuta dils Romontschs ei denton decisiva», di Giusep Nay. El constatescha ch'il cantun sezuppa memia savens davos l'autonomia communal: «En nies cantun maunca ina vera politica da lungatg.»

Munconzas da comunicaziun?

En discussiun ei era vegnida la sonda la comunicaziun e la collaboraziun dil cantun cun la Lia Rumantscha e cun la Pro Grigioni Italiano. Giusep Nay ha tschentau quella en damonda, udend ch'il cantun hagi translatau ils documents davart la documentaziun uffiziala en romontsch senza che la LR sappi quei. Ton Claudio Lardi sco Vincent Augustin

han lu denton puntuau che la comunicaziun seigi megliera ch'era gia. «Ils Romontschs ein ina part da nies cantun e han secapescha lur dretgs. Els ston denton dar quita. Dar cul marti ha in effect contraproduktiv. La politica ei igl art dil pusseivel», di Lardi. Dalla medema opiniun ei Vincent Augustin: «Secund nua che nus essan ein las aversiuns enviers ils Romontschs grondas. Per contonscher resultats cuntenteivels drova ei ina buna convivenza ed il consens.» Quei ei era stau d'udir ord il publicum. Giusep Nay perencunter ei staus surstaus da quella tenuta: «Jeu sundel trests d'udir ch'ins astgi buca pretender memia bia. Nus duvren politichers ch'ein menaders e buca da quels che fan adina mo quei la maioritad vul. Ils Romontschs ein sedefendi memia pauc ils davos onns. Nus astgein far valer nos dretgs.»

La Surselva Romontscha cun activitad multifara

Revista critica sin la lescha da lungatgs e buns projects sin rucca

■ (anr/gc) Per l'emprema ga dapi sia fundaziun avon treis onns ha la Surselva Romontscha (SR) – successura da Romania e Renania ed activa en Surselva e giu il Plaun – salvau sonda sia radunanza generala ella Cadi – e quei a Mustér. In'analisa critica dalla nova lescha da lungatgs ei stada ton tema dominont dil rapport annual sco el center dalla discussiun al podi suenter las tractandas statutaricas. La SR ha saviu presentar in oreifer quen e far allusiu ad entgins projects instradai. La sentupada ha priu in stupent e ruasseivel decours.

Mustér – sco center spossaus, mo fermes el romontsch

La presidenta dalla SR, Annalisa Cathomas, Glion/Mustér, ha fatg in simpatic beivnegni a commembers e hosps, seradunai en tshché diember. Il president communal, Dumeni Columberg, ha nezegiau la caschun per presentar Mustér sco la pli gronda vischnaunca romontscha. Dils 2200 habitonts plaidien 85 pertschien romontsch. Mo ch'el ha constatau che Mustér seigi – en contradicziun cun auters loghens pli

gronds – in center spossau puncto substanta, muntada e pussanza, exemplicond quei cun la svanida dalla Stampa Romontscha che hagi dau lavur a biars e giu gronda muntada per il manteniment e la tgira da nies lungatg tras ediziuns reputadas sco la «Gasetta Romontscha», il «Calender Romontsch», il «Pelegrin» ed autras publicaziuns. Aunc hagian ins la Biblioteca claustrala, ina biblioteca populara ed in post da correspondent dil Radio Romontsch. Il romontsch sursilvan seigi lungatg uffizial dalla vischnaunca da Mustér e domineschi en scola, ell'administraziun, veta publica e sin via, ferton ch'il rumantsch grischun hagi catschau ni ragischs, ni cattau acceptanza el pievel e vegni duvraus mo da paucs.

Rapport annual e quen positiv

La presidenta lai passar revista il rapport annual, enumerond las finamiras e seconcentron sin la lescha da lungatgs grischuna. Ins hagi buca senti la midada positiva, spitgada tras quella. Era tier la lescha da scola hai dau midadas che han dau da schuffa e fatg – ord vesta dil lungatg romontsch – buca pigns quitaus. – In fetg bien quen sa

il cassier, Andreas Cadonau, Vuorz, presentar. Las entradas muntan a 40 000 francs, las expensas a 16 000 francs, aschia ch'ei resulta in gudogn da 24 000 francs. Trai ins giu ella bilanza ils 20 000 francs capital jester dall'activa da 99 000 francs resta in capital agen dad 80 000 francs. La SR dispo- na pia d'in solid fons finanziel.

Niev suprastont e nova suppleanta

Cunquei ch'il cassier Andreas Cadonau ha demissiu nau ha ins eligi sco successur Rino Darms, Cuera. Essend ch'il niv suprastont fuva suppleant da delegau dalla SR alla LR ei el vegniu remplazzau en lez post tras Francisca Willi Weggler, Domat.

Lantschau treis projects

1. Tschespet 75 cun «Il pli bi plaid romontsch»: Nies Tschespet 75 duei cunterner ina rimnada cun «Il pli bi plaid romontsch». Quella publicaziun ensiara texts da differentas personalitads romontschas ed en tuts idioms. Ina giuria vegn a far la schelta. L'ediziun cumpara quest atun.

2. «Petga romontscha»: Sco quei che Meinrad Cadruvi e Rino Darms, Ruschein,

orienteschan, ha la Grupa privata «visiun romontscha» (viro) ediu tochen oz 16 cuschets (purtrets) da vischnauncas sursilvanas. En tut dat ei 20 talas brochuras dallas 36 vischnauncas romontschas dalla Surselva. Questa acziun realisescha projects concrets a favur dil romontsch en nossa regiun e procura cun viro per ina oreifra retscha ch'ins sa mo recumandar.

Da niv ha ins instradai il project «Petga romontscha». Finamira ei d'augmentar la preschientscha dil romontsch ellas fatschentas. Ils criteris per survegnir il signet/predicat/plachetta «Petga romontscha» ein fixai exactamein. Gia ha ins realisau quei cun success tier la Pasternaria Caduff a Glion.

3. Sentupada cun ils cauvitgs: Gronda peisa metta la SR da cuntinuar la sentupada cun ils cauvitgs, resp. ils geraus da cultura dallas vischnauncas romontschas. Ella vul porscher maun e procurar ina plattform al brat d'ideas. Aschia ha ins pasentau igl onn vargau tier quella caschun ina sera nunemblideivla cun la populaziun dalla vischnaunca da Sumvitg ch'ei seprentada fetg multifariamein.

reclama

DRINK AND DRIVE

Saft vom Fass alkoholfrei ist ein erfrischender Durstlöscher mit nur 21 kcal/dl für unterwegs, in Restaurants, Bars oder zu Hause. Trink den neuen Cider und bewahre einen klaren Kopf.

MOHL Mosterei Möhl AG
9320 Arbon | Tel. 071 447 40 74 | www.moehl.ch